

Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2016. – Вип. 42. – С. 27–33.

5. Митяй О. В. Оценка уровня государственной поддержки предприятий агропромышленного комплекса / О. В. Митяй // *Promising problems of economics and management. Collection of scientific articles.* – Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2015. – P. 30–38.

6. Митяй О. В. Стратегические аспекты формирования конкурентоспособности / О. В. Митяй // *Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, engineering and technologies.* – Chernihiv : CNUT, 2016, – С. 197–200.

7. Ожелевська Т. С. Місце кооперативного руху у соціально-економічному розвитку сільських територій / Т. С. Ожелевська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – № 163.

8. Gryshova I. *Competitive position stability of agricultural sector of Ukraine at internal and external markets* (Стабільність конкурентоспроможного стану на внутрішніх та зовнішніх ринках агропромислового комплексу України) / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // *Актуальні проблеми економіки.* – 2016. – № 3(177) – С. 66–73.

9. Zamlynskyi V. A. *Role of innovation processes in the economic development of Ukraine* / V. A. Zamlynskyi // *Institutional framework of the economy functioning in conditions of transformation. Collection of scientific articles. Volume 1. Nurnberg, Deutschland, 2014* – P. 186–189.

** Черан Євгенія Миколаївна – викладач кафедри загальноекономічних дисциплін Одеського національного політехнічного університету.*

Стаття надійшла до редакції 09.04.2017 р.

УДК 338.2

Людмила Шабельник *

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДУКЦІЇ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЧАСТИНИ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

У статті порушується питання гармонізації національних стандартів України відповідно до вимог законодавства та потреб ринку. Проведено дослідження процесу становлення систем технічного регулювання країн Прибалтики як приклад послідовності здійснення перетворень. Приділено увагу етапізації переходу від «старих» до «нових» правил у законодавстві ЄС щодо стандартизації та сертифікації продукції.

Ключові слова: стандартизація, технічне регулювання, сертифікація, «блакитна настанова ЄС», «старий» та «новий» підходи, трансформація законодавства.

Шабельник Л. Ю. Направления трансформации технического регулирования продукции в контексте имплементации положений экономической части Соглашения об Ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

В статье поднимается вопрос гармонизации национальных стандартов Украины в соответствии с требованиями законодательства и потребностями рынка. Автором проведено исследование процесса становления систем технического регулирования стран Прибалтики в качестве примера последовательности осуществления преобразований. Уделено внимание этапизации перехода от «старых» к «новым» правилам в законодательстве ЕС по стандартизации и сертификации продукции.

Ключевые слова: стандартизация, техническое регулирование, сертификация, «голубая установка ЕС», «старый» и «новый» подходы, трансформация законодательства.

Shabelnyk L. Directions of transformation of technical product regulation in the context of the implementation of the provisions of the economic part of the Association Agreement between Ukraine and the European Union.

The article raises the question of harmonization of national standards of Ukraine in accordance with the legal requirements and market needs. The author examines the process of formation of technical regulation systems in the Baltic States as an example of transformation sequence. Attention is paid to transition from «old» to «new» rules of the EU legislation on standardization and certification of products.

Keywords: standardization, technical regulation, certification, «Blue Guide of the EU», «old» and «new» approach, law transformation.

На сучасному етапі все більшої актуальності для України набуває питання трансформації вітчизняного законодавства відповідно до економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Метою статті є розгляд питань гармонізації національних стандартів України відповідно до вимог законодавства та потреб ринку.

Варто зазначити, що свого часу законодавство ЄС у сфері технічного регулювання також перебувало на етапі становлення і заміни «старого підходу» новим. Фактично є всі підстави говорити про наявність чотирьох етапів зміни законодавства ЄС щодо стандартизації та сертифікації.

На першому етапі мав місце «старий (традиційний) підхід», що характеризувався високим рівнем деталізації всіх процедур на рівні законодавства кожної окремої країни.

Другий етап ознаменувався розробкою у 1985 році «нового підходу», який заклав основу загальноєвропейської політики стандартизації та сертифікації. З цього часу основні технічні аспекти почали визначатися в європейських гармонізованих стандартах, а не в законодавчих актах кожної окремої країни.

Третій етап – це період розробки інструментів оцінки відповідності продукції встановленим нормам. Така потреба виникла у зв'язку з появою гармонізованого законодавства сфери технічного регулювання ЄС.

Четвертий етап розпочався із прийняттям Європейським парламентом та Радою у липні 2008 року «Нових законодавчих рамок», що складаються з трьох основних документів:

– Регламенту № 764/2008, що встановлює процедури, пов'язані із застосуванням певних національних технічних норм до продуктів, які законно продаються в іншій державі – члені ЄС [5];

– Регламенту № 765/2008 про правила акредитації та ринкового нагляду під час реалізації продукції [6];

– Рішення № 768/2008 про основні правові умови допуску продукції на ринок [7].

Цей пакет документів розширив сферу впливу і визнання законодавства ЄС за межами Союзу (зокрема, можливість ринкового нагляду) та визначив усі необхідні кроки для акредитації й оцінки відповідності згідно із встановленими правилами.

Вірогідно, на Україну очікуватиме дещо схожий трансформаційний період приведення її законодавства у відповідність до вимог Угоди про асоціацію з ЄС. Якщо розглядати процес трансформації на базі аналогічного досвіду країн Європейського Союзу, очевидно стає така етапізація: розробка законодавства (стратегічний рівень) – встановлення правил і процедур (операційний рівень) – доопрацювання та нагляд.

Нині Україна перебуває на етапі зміни законодавства на глобальному рівні без суттєвої зміни тактичних процесів (перевірки відповідності, лабораторних досліджень тощо). Одночасно з ходом першого етапу робіт із трансформації варто звернути увагу й на процедурні частини процесу.

У контексті вивчення послідовності трансформаційних процесів, які на сьогодні мають місце в Україні, цікавим і корисним для врахування видається досвід пострадянських країн Прибалтики в діяльності систем технічного регулювання.

Безперечно, кожна з країн Прибалтики пройшла свій шлях становлення та розвитку системи технічного регулювання. Спільною рисою систем стандартизації Латвії, Литви та Естонії є наявність національного органу зі стандартизації, подібного до ДП «УкрНДНЦ».

Основним органом у сфері стандартизації Латвії є так званий Латвійський стандарт (LVS). Це товариство з обмеженою відповідальністю було створено після реорганізації Латвійського національного центру стандартизації та метрології, коли LVS взяв на себе права та обов'язки в царині технічного регулювання. Відносини між LVS та урядом регулюються Законом «Про стандартизацію», який був прийнятий Парламентом Латвії в 1998 році. Місією LVS як національної організації із стандартизації є координація процесу розробки стандартів із метою забезпечення національної економіки інформацією з питань стандартизації.

Подібним до Латвійського стандарту є національний орган стандартизації Естонії – Естонський стандарт (*Eesti Standardikeskus – EVS*). Він був заснований Міністерством економічних питань та зв'язку Естонії, Естонською торгово-промисловою палатою та Конфедерацією роботодавців Естонії 14 січня 2000 року. Згодом, 24 квітня 2000 року, уряд Естонії та EVS уклали угоду про взаємні права й обов'язки в організації діяльності по стандартизації. В Естонії процеси стандартизації регулюються «Актом з технічного регулювання та стандартів». Згідно з установчими документами основними обов'язками EVS є: сприяння стандартизації; прийняття, обслуговування та продаж естонських стандартів; надання інформації про стандарти і підготовка кадрів; повідомлення іноземних і міжнародних організацій із стандартизації про програму діяльності; участь у роботі міжнародних та європейських організацій із стандартизації. EVS підпорядковано майже 100 технічних комітетів.

Раду Литовських стандартів (LST) при Міністерстві охорони навколишнього середовища було створено у 1990 році. LST розробляє й удосконалює національну стандартизацію; створює технічні комітети (яких вже налічується близько 70) з розробки проектів стандартів і координує їх діяльність; встановлює порядок прийняття міжнародних та європейських стандартів як литовських стандартів; приймає, видає й поширює литовські стандарти; прагне запобігти порушенню авторських прав відповідно до вимог міжнародних і європейських стандартів; надає інформацію щодо литовських стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності зацікавленим сторонам. Штат LST станом на 2016 рік складався з 62 співробітників.

Організаційна структура LST включає такі підрозділи: зі стандартизації (чотири), розповсюдження інформації, планування, обліку та логістики, інформації й технології. Крім того, членами Ради Литовських стандартів є представники 600 компаній і установ – всього близько 850 осіб. В основному це виробничники, а також постачальники послуг, споживачі, співробітники органів державної влади. Для підвищення рівня участі споживачів у діяльності зі стандартизації при LST у 1999 році було створено Комісію споживачів.

Варто зазначити, що активна робота з трансформації правового поля системи технічного регулювання розпочалась у країнах Прибалтики наприкінці ХХ століття з прийняттям законодавчих актів стосовно сфери стандартизації й утворення національного органу зі стандартизації.

Фактично такі самі функції, як LVS, EVS, LTS, в Україні виконує ДП «УкрНДНЦ». Проте очевидним є той факт, що орган влади з розширеними функціями щодо проведення стандартизації та сертифікації було утворено в Україні лише у 2014 році, водночас у країнах Прибалтики подібні установи функціонують вже щонайменше п'ятнадцять років.

Досліджуючи загальні особливості здійснення трансформаційних процесів в галузі технічного регулювання, вважали б за доцільне виділити чотири основні сфери, що зазнають змін:

- трансформація правового поля, що включає проведення змін й адаптацію вітчизняної законодавчої бази щодо стандартизації та сертифікації продукції до відповідних норм європейської спільноти;
- організаційно-інституційні трансформації – перерозподіл функцій між органами, залученими до процесу технічного регулювання, створення нових організацій та ліквідація

тих, діяльність яких втратила свою актуальність у зв'язку з перетвореннями; членство у міжнародних організаціях зі стандартизації та сертифікації;

- трансформації інформаційного поля – забезпечення відкритості доступу до даних щодо сертифікації та стандартизації в різних галузях економіки та інших країнах світу;

- трансформація комунікацій на всіх рівнях – окремого підприємства, галузі економіки, держави та міжнародних організацій. До цього також варто віднести питання щодо визнання національних стандартів на міжнародному рівні.

Зазначені сфери трансформації знайшли своє відображення в основних напрямках державного регулювання стандартизації та сертифікації продукції для України, які визначено у так званій «Блакитній настанові» із впровадження правил Європейського Союзу.

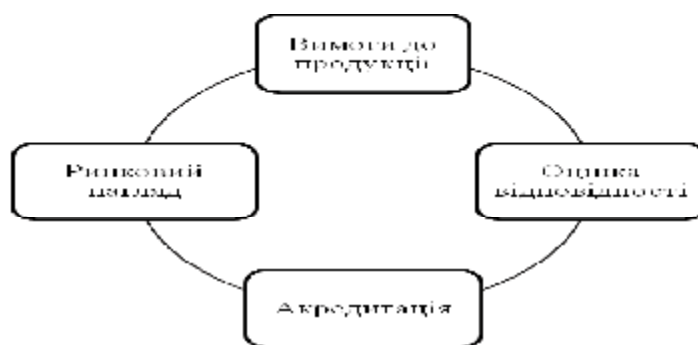

Рис. 1. Напрями впровадження «Блакитної настанови» Європейського Союзу

Як бачимо на Рис. 1, реалізація настанови має включати в себе чотири взаємопов'язані елементи. Першочерговим завданням є приведення у відповідність до правил ЄС вимог до продукції.

Із метою здійснення всіх перетворень системи технічного регулювання України у рамках «Блакитної настанови» Європейського Союзу в 2010 році було прийнято Програму підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом».

Ця Програма була розрахована на п'ять років і передбачала бюджетну підтримку у розмірі 37 млн. євро, що надавалася шляхом перерахування Європейським Союзом коштів до державного бюджету України з метою фінансування заходів, пов'язаних із проведенням реформ. Крім того, передбачалося надання українським органам влади консультативних послуг у впровадженні реформ. Пріоритетними питаннями Програми були законодавчі/регуляторні та інституційні аспекти.

Аналіз виконання основних засад Програми свідчить про певні досягнення у здійсненні суттєвих трансформацій. Так, зокрема:

1) прийнято закони України «Про стандартизацію» (2014 р.) і «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» (2015 р.);

2) секторальне законодавство приведення у відповідність до законодавства ЄС у сфері низьковольтного електричного обладнання, електромагнітної сумісності, безпеки машин і механізмів;

3) внесено зміни до законодавчих актів про ринковий нагляд, загальну безпечність продукції, акредитацію органів оцінки відповідності, відповідальність виробників за дефектну продукцію;

4) ДП «УкрНДНЦ» надано статус національного органу зі стандартизації.

Загалом європейська сторона позитивно оцінила результати Програми у контексті наявності змін у системі технічного регулювання, проте нею було звернуто увагу на затримки та непрозорість процедур прийняття рішень.

На наш погляд, значною перешкодою на шляху трансформації системи технічного регулювання поки що лишається все ще недостатній рівень обізнаності споживачів щодо

сутності стандартів та особливостей маркування продукції. Поширеною є думка, що товари, вироблені на основі ТУ (технічних умов), мають гірші характеристики, ніж продукти, що відповідають вимогам ДСТУ (державні стандарти України). Насправді, це твердження – помилкове, адже відповідно до чинного законодавства, вимоги, які висувають до продукції технічні умови, повинні бути не нижчими, ніж ті, що передбачені державними стандартами, і неприпустимо вводити в ТУ положення, що призводять до зниження якості продукції або ускладнюють її ідентифікацію.

Одним із засобів вирішення цієї проблеми може стати проведення представниками ДП «УкрНДНЦ» широкої роз'яснювальної роботи серед населення, вивчення питання щодо захисту інтересів споживачів у вищих навчальних закладах та включення до шкільного курсу предмету «Економіка» загальних питань сфер технічного регулювання та основ споживчої політики.

Задля визначення пріоритетних напрямів державного регулювання стандартизації та сертифікації продукції доцільно проаналізувати основні порушення, які виявлені при перевірці характеристик продукції:

- відсутність Національного знаку відповідності;
- відсутність декларації про відповідність;
- відсутність необхідних застережних засобів на маркуванні;
- відсутність інформації про найменування, адресу виробника чи уповноваженої особи/імпортера [8].

Зазначимо також, що із **396** перевірок характеристик продукції, проведених у четвертому кварталі **2015** року територіальними органами обласного підпорядкування, порушення було виявлено у **53** %, що свідчить про наявність значних проблем у сфері технічного регулювання. Найчастіше порушення стосувалися інформації на упаковці товару (склад продуктів, відповідність ТУ/ДСТУ тощо).

Незважаючи на наявні порушення у сфері технічного регулювання, здійснення трансформаційних процесів в Україні відкриває ширші можливості для експорту національних продуктів до країн Європейського Союзу. Зокрема, протягом трьох років питома частка товарів і послуг, які Україна експортує до ЄС, збільшилася з **31,5** % у **2014** році до **41,4** % у **2016** і має усі підстави до подальшого зростання [9].

Із **2016** року основною вимогою для експорту в ЄС є підтвердження походження товару з території України. Базовим документом, яким потрібно керуватися при визначенні потреб в документальному підтвердженні країни походження, виступає Протокол I до Угоди про асоціацію [3].

Розглядають два методи підтвердження:

1) Декларація експортера (якщо вартість товару (партії товару) не перевищує **6** тис. євро або якщо продавець (постачальник) має статус уповноваженого експортера). Статус уповноваженого підходить для тих компаній, які планують протягом тривалого часу експортувати в ЄС певну категорію товарів. Цей статус дає можливість підприємствам самостійно, без постійного звернення до митних органів, оформлювати документи, що підтверджують країну походження товару. Порядок надання й анулювання митницею статусу уповноваженого (узгодженого) експортера регулюється наказом Мінфіну № **1013** від **07** жовтня **2014** року [1].

2) Сертифікат на перевезення EUR.1. Якщо раніше видачею таких сертифікатів займалися обласні торгово-промислові палати, то починаючи з **1** січня **2016** року їх почали видавати на безоплатній основі митні органи в порядку, визначеному наказом Мінфіну № **1142** від **18** листопада **2014** року [2].

Із метою отримання сертифіката експортер має надати до митниці такі документи:

1) Заяву з декларацією експортера (форма декларації затверджена Додатком III до Протоколу I до Угоди про асоціацію).

2) Заповнений бланк сертифіката (оригінал сертифіката, дві паперові копії та електронну копію, у разі заповнення його машинописом).

3) Документи, що підтверджують преференційне походження товару, тобто те, що цей товар вироблено/вирощено або піддано достатній обробці на території України. Приблизний перелік таких документів зазначено в ст. 28 Протоколу I до Угоди про асоціацію [3].

Проте надання всіх цих документів не гарантує отримання сертифікату, адже митні органи мають повноваження відмовити у його видачі, мотивуючи це невідповідністю товару вимогам преференційного походження. При цьому зауважимо, що вимоги преференційного походження досі чітко не визначені. Мається на увазі той факт, що є два трактування преференційного походження товару. Перший використовується, коли продукція повністю вироблена в країні, другий – коли продукція підлягає суттєвій переробці в країні. При другому підході зазвичай використовується метод зазначення проценту (наприклад, 55% вартості має надходити з країни преференційного походження), проте недоліком цього методу є необхідність відносити до вартості товару прямих витрат (таких, як сировина чи заробітна плата), що можуть суттєво відрізнятися залежно від країни. Така невизначеність у трактуванні походження товару створює вірогідність зловживань.

Одним із недоліків системи технічного регулювання, який має місце не лише в Україні, а й на міжнародній арені, є необхідність інтерпретації технічним комітетом формулювань деяких аспектів опублікованого стандарту під час застосування оцінки відповідності. **SMB (Standardization Management Board** – наглядовий орган **IEC**) підтвердив, що інтерпретацію стандартів потрібно здійснювати через формальний процес, охоплюючи офіційне рішення аби поширити інформацію серед усіх зацікавлених сторін та зафіксувати відповідальність за роз'яснення, що надаються. Тобто, починаючи з 2018 року усі інтерпретації специфічних формулювань мають надаватися одразу в офіційному рішенні щодо прийняття відповідного стандарту в усіх країнах – членах **IEC**.

Висновки. Трансформація державного регулювання стандартизації та сертифікації в Україні має відбуватися згідно з етапами так званого «Нового підходу» та на основі «Блакитної настанови» із впровадження правил Європейського Союзу. Сферами, що насамперед потребують перетворень, виступають: трансформація правового поля, організаційно-інституційні трансформації; трансформації інформаційного поля та комунікацій на всіх рівнях. При цьому основну увагу вітчизняні органи сертифікації та стандартизації повинні приділити гармонізації нормативно-правової бази відповідно до вимог Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку надання та анулювання митницею статусу уповноваженого (схваленого) експортера : Наказ Міністерства фінансів України № 1013 від 07.10.2014 р. [Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1529-14>

2. Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення товару **EUR.1** відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Наказ Міністерства фінансів України № 1142 від 18.11.2014 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1557-14>

3. Протокол 1 «Щодо визначення концепції «походження товарів» і методів адміністративного співробітництва» до Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vobu.com.ua/app/webroot/img/custom/editor/euro/ugoda/asd49.pdf>

4. Регламент ЄС № 764/2008 Європейського парламенту та Ради від 9 липня 2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?url=http://www.cemark.com.ua/userfiles/File/regulation%2520764%25202008%2520UA.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwjU_MmBzerRAhVCMZoKHeozDacQFggTMAA&usg=AFQjCNGSJNE9Pg9k_cMrow8HZIdmWKyHdQ

5. Регламент № 765/2008 Європейського парламенту та Ради про правила акредитації та ринкового нагляду при реалізації продукції // Офіційний веб-портал Верховної

Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_938

6. Рішення № 768/2008 про встановлення загальних правил торгівлі товарами та відміну рішення Ради Європейського Союзу 93/465 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b42

7. Салухіна Н. Г. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: навч. посібник / Н. Г. Салухіна, О. М. Язвінська. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.

8. Інформація про систему технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності в Україні // Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=ZagalnaInformatsiiaSchodoSferiTekhnichnogoRegulivannia>

9. Доля експорту до ЄС // Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2016/12/19/7059088/>

**Шабельник Людмила Юріївна – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.*

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017 р.